

En av grunnene til at vi menneskeheten ikke makter å legge om forbruksmønsteret i møte med trusselen om sin egen utryddelse, er vår manglende evne til å se for seg hvordan tilværelsen vil endre seg.

Den siste byen

Det bør nå være klart for oss alle at vår konsumdrevne – og i vårt tilfelle oljesmurte – velstand ikke kan opprettholdes. Men denne situasjonen synes å ha hensatt vår ellers så driftige og tilpasningsdyktige art i en tilstand av fullstendig paralysé. Det er ingenting som tyder på at vi er villige til å gi avkall på ett eneste nytt produkt i butikkyllene for å forsøke å redde vår egen sivilisasjon i et litt lengre perspektiv. Avfallsbergene fortsetter å vokse uansett hvor febrilsk vi resirkulerer og kildesorterer, fordi vi har gjort oss så altfor avhengige av komfort, og ikke kan se for oss et liv uten. Det blir vi snart nødt til.

Det er på tide at vi gjøres bevisste på at vår strategi om å registrere alle advarslene, men ikke handle, er et ugjenkallelig valg vi allerede har tatt, slik at vi dermed heller kan konsentrere oss om å gjøre vår postapokalyptiske tilværelse best mulig. Heldigvis er vårt kollektive mytestoff fullt av beretninger om verdens undergang, det gjelder bare å finne noen som virkelig har noe å fortelle oss.

Dommedagsvisjoner

Særlig innenfor religionene har det vært godt med historier om apokalypse og endetid. Et hvert trossamfunn med respekt for seg selv har minst én solid fortelling om alle tings opphør. Men de har et par iboende svakheter: for det første har de gjerne et sterkt element av frelse i møte med en guddom (apokalypse betyr jo egentlig åpenbaring), og for det andre er de alle blitt til i en førmoderne tid, lenge før industriens tidsalder. De er kort sagt temmelig utdaterte, for hva visste egentlig evangelistene om eksos?

Allikevel lever disse visjonene videre i oss, og arven etter dem er godt synlige både i vitenskapen og kunsten. Et interessant eksempel på overgangen fra et verdenssyn til et annet er den engelske presten Thomas Malthus (1766-1834). Han hevdet at selv om menneskets forplantningsevne var stor, ville et underskudd på ressurser sørge for at arten forble ved et eksistensminimum, fordi matvareforsyningen bare ville øke lineært selv om befolkningen steg eksponentielt. Den uunngåelige konklusjonen var ifølge Malthus økt dødelighet, altså at den sterkt stigende kurven igjen ville måtte falle brått. Det kuriøse med utformingen av denne innflytelsesrike teorien er at selv om den var sterkt preget av Malthus' egne religiøse overbevisninger, så har den hatt stor innflytelse på vitenskapen.

Oppgang og fall

I tråd med velstandsutviklingen etter Den industrielle revolusjon har man stadig stilt seg spørsmålet om det er gitt at økonomien bare vil fortsette å ekspandere, omtrent som universet selv, og om befolkningen vil øke i samme takt. Nettopp nå, én generasjon etter Den andre verdenskrigs slutt og en halv etter Den kalde krigen, står optimismen ganske sterkt, rett og slett fordi flesteparten av dagens vesteuropeere stort sett ikke har noen sterke minner om nedgang, knapphet og desperasjon. Røyken fra Dresden, Hiroshima og Tokyo hører historieøkene til, katastrofene i Tsjernobyl, Sarajevo og Homs utspiller seg tross alt mest i TV-ruten. Hel-

Profil

JG Ballard (1930–2009)

- ▶ Engelsk science fiction-forfatter som skrev om den nye teknologiens påvirkning på mennesket.
- ▶ Mest kjent gjennom Steven Spielbergs filmatisering av boken *Empire of the Sun* (1987) og David Cronenbergs *Crash* (1996).
- ▶ Only Connect Festival of Sound, som arrangeres 22.–24. mai i Oslo, fokuserer i år bl.a. på filmer og musikk inspirert av Ballard.
- ▶ Gjester er Stian Westerhus, Chris & Cosey, Kode 9, Simon Sellars og Alwynne Pritchard m.fl.
- ▶ Arrangør er organisasjonen ny Musikk.

ler ikke advarslene fra dagens Beijing, Kairo og Detroit blir sett på som relevante for våre liv. Vi mangler rett og slett en kollektiv opplevelse av at krisen kan være nær.

Om det er noen sfære der undergangsstemningen fremdeles har et fotfeste, er det innenfor underholdningsindustrien. Blockbustere som *Mad Max* (1979) og *The Day after Tomorrow* (2004) omhandler interessante fremtidsscenarioer med knapphet på drivstoff og eskalerende klimaproblemer. Men dette er science fiction, en sjanger som mange oppfatter som marginale samfunnskommentarer, på lik linje med diverse apokalyptiske tilbøyelighetene innenfor tegneserier, dataspill og en del musikk.

Dessverre er det ikke lett å skille de relevante virkelighetsbeskrivelsene fra de spekulative skrekvisjonene, men den som ønsker et innblikk i hvordan storbylivet vil kunne arte seg etter at vi har gått tomme for olje og gass, vil gjøre lurt i å lese britiske JG Ballards novelle *The Ultimate City* fra 1975. Denne fascinerende fortellingen er lagt i en ganske nøktern tone, med både lys og mørke, med både katastrofestemningen og sensasjonalismen på en arm-lengdes avstand.

Den forlatte metropolen

The Ultimate City er faktisk en slags postmoderne gjenfortelling av Shakespeares *The Tempest*. Den handler om en ung mann, Holloway, som vokser opp i et vitenskapelig fundert agrarsamfunn i en tid etter at mangelen på fossilt brennstoff (i Malthus' ånd) har ført til sterk befolkningsnedgang. Den urbane tilværelsen er blitt umulig, men den unge mannen – som har hørt bestefaren snakke om det spennende livet i byene – er sterkt tiltrukket av den slukne metropolen som ligger forlatt på den andre siden av sundet.

Han bestemmer seg for å forsøke å krysse over med det avanserte seilflyet sitt. Glideflukten ligner på brødrene Wrights et snaut hundreår før, men med den viktige forskjellen at hans eksperiment bæres på skuldrene av flere tiår med akkumulert menneskelig erfaring og kunnskap. Han er ingen pionér, for all teknologi finnes, men den er konservert på tegnebordet, og dermed blir han mer som en moderne arkeolog å regne. Dette er det han ser etter kræslanding:

«Over ham, på alle sider, var de massive strukturene og den tunge teknologien fra siste halvdel av det 20. århundre: kryssende motorveier og brolegemer, hoteller og kontorbygg på 60 etasjer. Mellom dem, nesten utenfor syne på grunnplanet, var det en forfallen underverden av barer og spillehaller, nattklubber og klesbutikker. De billige fasadene og neonlysene hadde kollapset ned på gaten for lenge siden. En labyrint av trange smågater forsvant i alle retninger,

men ved å følge de største avenyene mistet han straks oversikten.»

Den siste byen

Men Holloway finner ikke byen helt tom: en håndfull mennesker holder stand og lever av det de finner i de øde butikkene, og de har ved å samle sammen slumpene i én million bensintanker – skaffet nok drivstoff til å gi sivilisasjonen litt overtid. Den første han treffer er den eksentriske samleren og oppfinneren Olds (som også var byens siste trafikkoffiser), den forhenværende industriherren Buckmaster og hans datter Miranda, samt den driftige småkriminelle Stillman. Holloway lar seg fascinere av den visjonære Buckmaster, som nå er i gang med en skulptur bestående av en enorm stabel rustne bilvrak, og bestemmer seg for å prøve å revitalisere hele byen. Men så snart innbyggertallet når et par hundre vender alle de gamle problemene – som forurensning, kriminalitet og all verdens flaskehals – tilbake, og byen tømmes på ny.

Det JG Ballard får så skremmende godt frem i denne novellen er at selv om metropolen er dødsdømt, ja i dette tilfelle faktisk så godt som død, så forblir livet den tilbyr nærmest uimotståelig. Når da Holloway lar seg trekke mot den forlatte byen, så kan det bare bety at mennesket er selvdestruktivt på en utspekulert måte, slik at det praktisk talt frivillig lar seg binde foran sine bøddler. Skyskraperbyen blir i seg selv, i likhet med Buckmasters skulptur, som et monument over hvor mye innsats vi legger i å forsøke oss fra naturen og unnvike de reglene for god oppførsel den krever av oss – de regelbruddene som er i ferd med å bli vår egen undergang.

Etter apokalypsen

Kontrasten til Holloways fødested, landsbyen Garden City, er virksom gjennom hele fortellingen. Den har ikke fått sitt navn tilfeldig: Garden City var en modell, skapt av engelskmannen Ebenezer Howard i 1898, som skulle være en ideell boform med de rette forholdene mellom by- og landsbyliv, industri og jordbruk. Men Ballard visste hva som manglet i hagebyen: livet her er kjedelig, man må stadig legge bånd på seg og gledene porsjoneres ut i altfor små doser. Det blir så statisk at det strider imot selve menneskenaturen, og dermed fremstår det ikke som et særlig realistisk alternativ til vår fremtidige urbane tilværelse.

Et mer sannsynlig scenario for det fremtidige, urbane mennesket uten fossilt brennstoff er derfor heller dagens slumtilværelse. Faktisk er det allerede nå slik at én av 3,5 byboere verden over holder til i slummen, det vil si i uformell bebyggelse uten sikker tilgang på vann, elektrisitet eller avtrede. Her har småskala hjemmeindustri tatt over for det vel så ørkesløse arbeidet i fabrikkene, og gjenvinning – som i dag er et spørsmål om småborgerlig samvittighet – er et levebrød. Den største forskjellen – om Malthus og Ballard skulle få rett – vil være at det er langt større plass på fyllingene, samt at flaskesamlerne og de som drar kobberet ut av alle ledningene vil bære på både fortellinger og forestillinger om helt andre urbane panoramaer.

Og når de ikke lenger har strøm til datamasinene, så vil de søke til bibliotekene, hvor de kan lese mye om den lysende fortiden sin, men dessverre lite om fremtiden.

Fredrik Gjertsen

▶ **Selv om metropolen er dødsdømt, ja i dette tilfelle faktisk så godt som død, så forblir livet den tilbyr nærmest uimotståelig**

Det er ingenting som tyder på at vi er villige til å gi avkall på ett eneste nytt produkt i butikkhyllene for å forsøke å redde vår egen sivilisasjon i et litt lengre perspektiv, skriver Fredrik Gjertsen i dette essayet. FOTO: ZHU DIFENG, FOTOLIA